

<https://doi.org/10.32405/2411-1309-2019-22-290-298>

УДК 377:742(076)=161.2

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЗМІСТУ НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНОГО КОМПЛЕКСУ З ДИСЦИПЛІНИ «ПЕРСПЕКТИВА ТА ТІНІ» ДЛЯ СТУДЕНТІВ МИСТЕЦЬКИХ КОЛЕДЖІВ

Ганна Шкарупа,

аспірантка Інституту професійно-технічної освіти НАПН України,
викладач циклової комісії дизайну
Коледжу мистецтв та дизайну КНУТД,
м. Київ, Україна,

e-mail: kiev.anna@i.ua

В статті розкрито особливості роботи над формуванням змісту навчального посібника з дисципліни «Перспектива і тіні» для студентів вищих навчальних закладів І–II рівня акредитації. Проаналізовано важливі передумови модернізації змісту предмету та розглянуто поточні результати досліджень процесу оновлення змісту завдань на засадах компетентнісного підходу. Виділено етапи формування нового змісту навчального посібника, що логічно доповнює авторський «Робочий зошит з дисципліни «Перспектива і тіні», який активно впроваджується в Коледжі мистецтв та дизайну КНУТД (м. Київ) при підготовці майбутніх дизайнерів.

Ключові слова: навчальний посібник з предмету «Перспектива і тіні»; робочий зошит з дисципліни; компетентнісний підхід; дизайн-освіта; художньо-конструктивна компетентність.

Постановка проблеми. Інтеграція вітчизняної освіти у міжнародний науково-освітній простір, урахування реалій ринку праці, зумовлені впровадженням ідей сталого розвитку України та її європейського вибору, окреслюють необхідність модернізації змісту професійної освіти. Постійне оновлення підходів до професійної підготовки майбутніх фахівців із дизайну, відсутність освітніх і професійних стандартів посилюють об'єктивну потребу осучаснення змісту фахової перед вищої освіти, що якісно сприятиме її вдосконаленню.

Формування змісту освіти та різних її складників передбачено пріоритетними напрямами наукових досліджень Національної академії педагогічних наук України.

Розроблення змісту дизайн-освіти, підготовка підручників та інших видів навчальної літератури з урахуванням особливостей реалізації освітніх програм уможливується на основі застосування компетентнісного підходу, зорієнтованого на формування та розвиток ключових і професійних компетентностей [6, с. 96–97].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Принципові засади проектування змісту професійної освіти висвітлюються в наукових працях С. У. Гончаренка, І. А. Зяюна, В. Г. Кременя, Н. Г. Ничкало, Л. А. Онищук, В. О. Радкевич, О. І. Щербак та ін. Формування та моделювання змісту професійної підготовки майбутніх дизайнерів розглядається в публікаціях І. П. Андрощука, В. Ф. Орлова, В. Л. Оршанського, О. О. Фурси, С. В. Чирчика та ін. У контексті розв'язання проблеми Г. В. Галамбош, О. М. Джеджула, П. Г. Лузан зосереджують увагу на принципах, технологіях та методах проектування змісту освіти в умовах зміни вимог до підготовки майбутніх фахівців. Л. І. Нечволод обґрунтовує, що особливої уваги в розробці дизайну навчального видання потребує індивідуалізація викладу змісту. Суголосно цій дослідниці Т. В. Мала актуалізує необхідність створення візуального образу книги. За результатами аналізу освітньої практики нами виявлено недостатній рівень забезпеченості вибіркової дисципліни «Перспектива і тіні» підручниками або навчальними посібниками. У зв'язку з цим постала необхідність визначення й обґрунтування особливостей формування змісту навчально-методичних комплексів для студентів коледжів мистецького профілю.

Мета статті полягає у розкритті особливостей формування змісту навчально-методичного комплексу для майбутніх дизайнерів (на прикладі дисципліни «Перспектива та тіні»).

Виклад основного матеріалу. Причини активізації процесів модернізації професійної освіти в глобалізаційних викликах, які впливають на економіку та освіту країни. Тому науково-педагогічне оновлення змісту навчальних видань в професійній освіті обумовлюється світовими економічними та технологічними трендами. Оновлення та формування змістовного наповнення за компетентнісним підходом, запровадження сучасних принципів проектування змісту освіти — є пріоритетними завданнями. Скоординована робота з вдосконалення змісту професійної освіти має поєднуватись із вчасним впровадженням результатів цих досліджень в педагогічну практику.

Зміст освіти — як наукове поняття має досить широку варіативність тлумачення та різні підходи для визначення цього терміну. Так, С. У. Гончаренко [4, с. 275] наголошував, що зміст професійної освіти повинен забезпечувати високий рівень знань теоретичних основ, технологій обраної професії, формування й розвитку професійних умінь і навичок та професійно-важливих якостей особистості.

Аналізуючи різні підходи до трактування поняття «зміст освіти», І. П. Андрощук відмічає, що воно може визначатись як система логічно впорядкованого дидактично та методично оформленого навчального матеріалу, а на рівні

окремого навчального предмету має бути чітко зорієнтована на компоненти соціального досвіду, необхідні для успішної реалізації майбутньої професійної діяльності [1, с. 130].

Наукові дослідження з проектування змісту освітнього процесу в тому числі і окремих навчальних дисциплін дає підстави стверджувати про логічний розподіл процесу на етапи і напрямки. Нам близька класифікація, запропонована Г. В. Галамбош, яка виділяє такі чотири важливі етапи: підготовчий (ініціативний) етап проектування змісту навчальної дисципліни; основний етап; конструювальний етап та підсумковий етап.

Скориставшись цією структурою розглянемо процес модернізації змісту навчальних видань з варіативної дисципліни «Перспектива і тіні» для студентів-дизайнерів у мистецьких коледжах.

Підготовчий етап. Традиційне навчання художників та дизайнерів (за широкими напрямками спеціалізацій) акцентується на розвитку візуальної грамотності. Вміння малювати, вважається необхідною умовою для розвитку спостережень, графічного аналізу, співставлень, візуалізації та комунікації. Значна увага приділяється дисциплінам із формування та розвитку технічних навичок в роботі з конкретними матеріалами та процесами. Сьогодні більшість з них ще актуальні, але стрімкий розвиток технологій вимагає критичного ставлення до раніше встановлених правил.

Так, навчальний предмет «Перспектива» або «Перспектива і тіні» традиційно є заключним в послідовності з «Креслення» та «Нарисної геометрії». Кожен з них вирішує задачі з проєкціювання об'єктів на площині. Бо в основі всіх способів одержання реалістичних зображень покладено метод проєкцій, але особливості кінцевого зображення залежать від особливостей кожного окремого методу — напрямку проєкціюючих променів, розташування об'єкту проєкціювання перед площиною проєкцій, взаємоположення об'єкту, що проєктується та елементів проєкційного апарату. Тому в зазначеній послідовності кожна наступна навчальна дисципліна бере до уваги більшу кількість вихідної інформації про взаємозв'язки між умовами проєкціювання об'єктів та положення спостерігача в просторі.

Перспектива, як система проєкціювання, остаточно сформувалась на початку XV століття. Вважають, що перший геометричний метод перспективи використав та презентував Філіппо Брунеллескі близько 1413 році. Значну увагу теоретичним дослідженням законів перспективи також присвячував і Леонардо да Вінчі. В своєму вченні він виходив з того, що зорове сприйняття та просторові властивості об'єктів залежать від відчуттів глядача, що відбуваються за допомогою світла. Вчений стверджував, що з предметів рівних величин більш віддалений здається меншим, та навпаки — більш близький виглядає більшим, причому пропорція зменшень така сама, як і пропорція відстаней [5, с. 659]. Цей метод зображення як існуючих, так і уявних об'єктів поширювався настільки швидко,

що сьогодні є невід'ємною характерною ознакою мистецтва Кватроченто. (Кватроченто від італ. «quattrocento» — чотириста, чотирьохсоті роки — термін для означення періоду у розвитку Італійського мистецтва від 1400 до 1499 (близько 100 років). Задача зображення відповідно до натури спрямовувала митців Високого Відродження до глибокого вивчення геометричних закономірностей законів перспективи. З винайдення техніки зображення висхідного ракурсу, перспектива вже не тільки способом візуалізації глибини зображення, а й новим трендом в композиційних рішеннях.

Безумовно, для митців епохи Відродження, знання і застосування законів перспективного зображення, були найпрогресивнішими і єдиними методами візуалізації дійсності, але у XXI столітті можливості одержання реалістичних зображень значно розширилися і стрімко розвиваються. Новітні технології одержання фотографічних зображень — доступні кожному користувачу смартфону — дозволяють підтверджувати актуальність законів геометричного моделювання перспективних скорочень при зображенні об'єктів на площині прямо під час проведення аудиторних занять з цієї теми. Принципи проєкціювання, сформульовані п'ять століть тому, сьогодні покладені в основу практично всіх комп'ютерних програм з моделювання та візуалізації. Сучасні види аналогової та цифрової фотозйомки існуючих об'єктів, а також 3D-моделювання віртуальної реальності дозволяють іншими шляхами вирішувати не тільки ті задачі, які стояли перед художниками епохи Відродження, але і багато інших.

Зміст навчальної дисципліни, що є варіативним складовим компонентом загального змісту освітнього процесу, повинен відповідати вимогам ринку праці і підвищувати рівень знань і практичних навичок майбутнього фахівця, саме в ключі технологічних новацій та тенденції розвитку галузі. Глибоке теоретичне знання принципів проєкціювання та взаємного розташування елементів проєкційного апарату — відіграє, на нашу думку, вирішальну роль для одержання якісного результату при первинному моделюванні перспективного зображення об'єктів за заданими масштабними параметрами на папері чи іншій площині. Але доступність інших сучасних способів та технологій одержання зображення об'єктів зміщує акценти в бік практичних навичок застосування законів перспективи стосовно саме цих зображень. Так, професійна діяльність дизайнера передбачає вміння аналізувати види та способи перспективи, візуалізовані на зображеннях, що потребують професійного доопрацювання, та відповідно до них застосовувати ті, які необхідні для виразного гармонійного унаочнення презентації власного дизайн-рішення.

Основний етап. Осмислене використання майбутніми дизайнерами законів перспективи під час практичної роботи із зображеннями, зумовлює необхідність оптимізації змістовного наповнення навчальної дисципліни з акцентом на компетентнісний підхід. Серед важливих знань, умінь та навичок, які мають бути засвоєні:

- Базові знання з лінійної перспективи, а саме:
 - знання з особливостей побудови лінійної перспективи з однією точкою сходу;
 - з двома точками сходу (в тому числі «Метод архітектора»);
 - з багатьма точками сходу при побудові висхідних та низхідних площин та об'єктів;
 - перспектива сходинок та сходових маршів.
- Знання законів утворення тіней при різних за походженням джерел світла: від штучного точкового джерела та від сонця;
- Знання законів утворення зображень на горизонтальних, вертикальних та інших поверхнях.

Головною задачею навчального предмету ми вважаємо розвиток художньо-конструктивної компетентності, що є одним з компонентів складного інтегративного комплексу професійної компетентності дизайнера.

«Дизайнер — спеціаліст з художнього проектування естетичного вигляду промислових виробів, оформлення інтер'єру; спеціаліст з дизайну» [7]. Відповідно до Галузевого стандарту вищої освіти України «кваліфікаційна характеристика професії художник-конструктор (дизайнер, з дипломом молодшого спеціаліста) передбачає комплекс знань та навичок: з виконання робочих і творчих ескізів об'єктів предметної діяльності за видами робіт, робочих проектів моделей; з виконання проектів реклами; здійснення фахових робіт з підготовки та проведення тематичних експозицій; оформлення інтер'єрів та екстер'єрів; з проведення авторського нагляду за практичним виконанням дизайн-проектів.» [3, с. 11–12]. З огляду на це оптимізується виклад теоретичного матеріалу, базуючись на засадах компетентнісного підходу напрацьовується «банк» графічних та фото завдань, мета яких візуалізувати в практичному застосуванні одержані знання та сформовані навички.

Етап конструювання. Кожна із зазначених тем дисципліни передбачає комбіноване лекційне практичне заняття, впродовж якого студенти знайомляться з особливостями графічного проєкціювання об'єктів в запропонованому положенні відповідно до проєкційного апарату. Для збільшення варіативності та урізноманітнення завдань в коледжі розроблено та постійно вдосконалюється «Робочий зошит із дисципліни «Перспектива і тіні» [8], який витримав вже п'яте перевидання. Більшість завдань в «Робочому зошиті» вимагають аналізу запропонованих зображень, серед яких фотографії, репродукції картин та графічні роботи студентів минулих років. Для закріплення одержаних знань і сформованих навичок в межах кожної теми є завдання:

- на доповнення запропонованого зображення відсутніми елементами («домалюй/добудуй»);
- завдання на пошук точок сходу;
- на визначення допущених помилок.

Також студенти виконують практичну графічну роботу на форматі А3 за допомогою креслярських інструментів.

Регулярне анкетування наприкінці курсу показує, що саме ці три типи завдань найбільше подобаються студентам — 33,3% / 25% / 11,1% відповідно. Кожна окрема тема передбачає розв'язання не менше 10 невеликих завдань, які оцінюються сумарно.

Більшість студентів (70%) визнали важливим наявність навчального посібника з дисципліни. Половина опитаних віддала перевагу паперовому виданню (для порівняння 40% обрала електронну версію, і 10% — безкоштовний ксерокс посібника).

Посібник сконструйовано відповідно до напрацьованої логіки послідовності викладу тем та теоретичного матеріалу, і орієнтовано на студентів освітньо-кваліфікаційного рівню «молодший спеціаліст». Наразі ілюстрований посібник з предмету «Перспектива і тіні», збагачено аналітичними коментарями відносно типових помилок в практичних роботах при доповненні існуючих зображень.

Підсумковий етап. Незважаючи на щільний виклад теоретичного матеріалу, наявність навчально-методичного комплексу навчальних видань, варіативність завдань для практичного закріплення знань 50% студентів визнали, що для якісного і повного засвоєння дисципліни їм не вистачило відведених навчальним планом годин. 61,1% опитаних вважають, за доцільне збільшення тривалості предмету до двох семестрів.

Проведення ж підсумкового графічного скетч-тесту на володіння практичними навичками використання законів перспективи показали покращення результатів в середньому на 23,2%.

Висновки і перспектива подальших досліджень. Отже, компетентнісний підхід до професійної підготовки майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти I–II рівня акредитації та оптимізація навчального процесу позитивно впливають на процес оновлення змісту навчальних дисциплін та формування засад щодо конструювання навчально-методичних видань. Модернізація змісту предмету «Перспектива і тіні» зумовлена змінами в технологіях візуальних мистецтв, урізноманітнення способів одержання реалістичних зображень, необхідністю генерувати стислий зміст системотворчих понять, закономірностей та принципів на фоні загальних тенденцій реформування освітнього процесу в бік скорочення кількості годин для аудиторних занять і паралельного вимушеного скорочення застарілого навчального матеріалу, можливості поглиблювати тільки-но засвоєні студентами базові знання з дисципліни, що формує важливий компонент професійної компетентності.

Впровадження в освітній процес навчально-методичного комплексу має підтвердити очікувані результати та означити нові обрії для подальшого вдосконалення.

Використані джерела

1. Андрощук І. П. Проектування змісту професійної підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій до організації позаурочної художньо-технічної діяльності учнівської молоді /Ігор Андрощук // Науковий вісник ІПТО НАПН України. Професійна педагогіка: зб. наук. пр. / ІПТО НАПН України; [редкол.: В. О. Радкевич (голова) та ін.]. — К.: Педагогічна думка, 2018. — Вип 16 — С. 128–135.
2. Галамбош Г. В. Педагогічне проектування змісту навчальної дисципліни «Технологічний практикум»/ Галамбош Г. В.// Наук. часоп. НПУ імені М. П. Драгоманова. Сер. 5: Педагогічні науки: реалії та перспективи / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. — К.: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2015. — Вип.51. — С. 57–64.
3. Галузевий стандарт вищої освіти України. Освітньо-кваліфікаційна характеристика молодшого спеціаліста. Спеціальність 022 «Дизайн», кваліфікація 3471 «художник-конструктор (дизайнер) (з дипломом молодшого спеціаліста)»
4. Гончаренко С. У. Педагогічні закони, закономірності, принципи. Сучасне тлумачення [Текст] / С. У. Гончаренко. — Рівне: Волинські обереги, 2012. — 192с.
5. Леонардо да Винчи. Избранные естественнаучные произведения. — М. 1955
6. Професійна освіта України на шляху до євроінтеграції (1992–2017) / наук. ред. Н. Г. Ничкало; упорядники: Л. В. Горбань, В. П. Тименко. — К.: ДП «Інформ.-аналіт. агенство», 2018. — 358 с.
7. Словник іншомовних слів [Електронний ресурс] URL: <https://www.jnsm.com.ua/cgi-bin/u/book/sis.pl?Qry=%C4%E8%E7%E0%E9%ED%E5%FO>
8. Шкарупа Г. М. Перспектива і тіні: Робочий зошит з дисципліни для студентів денної форми навчання (спеціальності 022 «Дизайн», спеціалізація «Графічний дизайн», та спеціальності 021 «Аудіовізуальне мистецтво та виробництво» спеціалізація «Художнє фотографування»). — Вид. 5. — К.-КНУТД, 2019. — 40с.
9. Guidelines Of Competence Development In The Study Field Of Art And Design, — Vilnius, 2012 — ISBN978–609–462–002–7 [Електронний ресурс]- http://www4066.vu.lt/Files/File/07_Art_and_design_guidelines.pdf

References

1. Androshhuk I. P. Proektuvannja zmistu profesijnoji pidgotovky majbutnikh uchyteliv trudovogho navchannja ta tekhnologhij do orghanizaciji pozaurочноji khudozhnjo-tekhnichnoji dijalnosti uchnivskojki molodi /Ighor Androshhuk// Naukovyj visnyk IPTO NAPN Ukrajinj. Profesijna pedaghoghika: zb. nauk. pr. / IPTO NAPN Ukrajinj; [redkol.: V. O. Radkevych (gholova) ta in.]. — K.: Pedaghoghichna dumka, 2018. — Vyp 16 — S.128–135.
2. Ghalambosh Gh. V. Pedaghoghichne proektuvannja zmistu navchaljnoji dyscypliny «Tekhnologhichnyj praktykum»/ Ghalambosh Gh.V.// Nauk. chasop. NPU imeni M. P. Draghomanova. Ser. 5: Pedaghoghichni nauky: realiji ta perspektyvy / Nac. ped. un-t im. M. P. Draghomanova. — K.: NPU im. M. P. Draghomanova, 2015. — Vyp.51. — S.57–64.
3. Ghaluzevyj standart vyshhoji osvity Ukrajinj. Osvitnjo-kvalifikacijna kharakterystyka molodshogho specialista. Specialnistj 022 «Dyzajn», kvalifikacija 3471 «khudozhnyk-konstruktor (dyzajner) (z dyplomom molodshogho specialista)»

4. Ghoncharenko S. U. Pedagoghichni zakony, zakonomirnosti, pryncypy. Suchasne tлумachenja [Tekst] / S. U. Ghoncharenko. — Rivne: Volynsji oberighy, 2012. — 192s.
5. Leonardo da Vinci. Izbrannye estestvennonauchnye proizvedenija. — M. 1955
6. Profesijna osvita Ukrajinu na shljakhu do jevointegraciji (1992–2017) / nauk. red. N. Gh. Nychkalo; uporjadnyky: L. V. Ghorbanj, V. P. Tymenko. — K.: DP «Inform.-analit. agh-enstvo», 2018. — 358 s.
7. Slovník inshomovnykh sliv URL: <https://www.jnsm.com.ua/cgi-bin/u/book/sis.pl?Qry=%C4%E8%E7%E0%E9%ED%E5%F0>
8. Shkarupa Gh. M. Perspektyva i tini: Robochyj zoshyt z dyscypliny dlja studentiv dennoji formy navchannja (specialnosti 022 «Dyzajn», specializacija «Ghrafichnyj dyzajn», ta specialnosti 021 «Audiovizualjne mystectvo ta vyrobnyctvo» specializacija «Khudozhnje fotoghrafuvannja»). — Vyd.5. — K.: KNUVD, 2019. — 40s.
9. Guidelines Of Competence Development In The Study Field Of Art And Design, — Vilnius, 2012 — ISBN978-609-462-002-7 http://www4066.vu.lt/Files/File/07_Art_and_design_guidelines.pdf

Анна Шкарупа,

аспирантка Інститута ПТО НАПН України,
преподаватель цикловой комиссии дизайна
Колледжа искусств и дизайна КНУД, г. Киев, Украина

ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ СОДЕРЖАНИЯ УЧЕБНО-МЕТОДИЧЕСКОГО КОМПЛЕКСА ПО ПРЕДМЕТУ «ПЕРСПЕКТИВА И ТЕНИ» ДЛЯ СТУДЕНТОВ КОЛЛЕДЖЕЙ ИСКУССТВ

В статье раскрыты особенности работы по формированию содержания учебного пособия по предмету «Перспектива и тени» для студентов высших учебных заведений I–II уровня аккредитации, изучающих дизайн. Проанализированы исторические предпосылки возникновения дисциплины и современные реалии ее развития. Приведены промежуточные результаты обновления учебных заданий на основании принципов компетентностного подхода. Определено место учебной дисциплины в развитии художественно-конструктивной компетентности будущих дизайнеров, взаимосвязь авторского учебного пособия, и «Рабочей тетради по предмету “Перспектива и тени”», что используются в учебном процессе в Колледже искусств и дизайна КНУД (г. Киев)

Ключевые слова: учебное пособие по предмету «Перспектива и тени»; рабочая тетрадь по предмету; компетентностный подход; дизайн-образование; художественно-конструктивная компетентность.

Anna Shkarupa,

Postgraduate Student of the Institute of VET NAPS Ukraine,
Teacher Cyclic Design Commission
of the College of Arts and Design KNUVD, Kyiv, Ukraine

FEATURES OF THE FORMATION OF CONTENTS OF EDUCATIONAL– METHODICAL COMPLEX ON THE SUBJECT “PERSPECTIVE AND SHADOW” FOR STUDENTS OF COLLEGES OF ARTS

The article reveals the peculiarities of the work on updating the content and the formation of a textbook on the subject “Perspective and shadows” for students of higher educational institutions of I–II level of accreditation studying design. The most important historical background of the discipline and the modern realities of its development were analyzed, the relevance and importance of preserving the academic subject in the educational schedule of future designers was underlined. Sufficient attention is paid to modern and the latest technological methods of obtaining realistic images from photography to 3D virtual reality modeling.

The necessity of acquiring skills of working with the construction of perspective images in the graphic addition of the finished source images is substantiated. The place of the discipline «Perspective and shadows» in the development of artistic and constructive competence of future designers has been determined. Intermediate results of studies of the process of updating educational tasks on the basis of the principles of the competence approach are considered. The consecutive stages of the formation of a new textbook are highlighted, which logically supplements the author’s “Workbook on the subject “Perspective and shadows”, which is actively used in the educational process at the College of Art and Design KNUVD.

Keywords: textbook on the subject “Perspective and shadows”, workbook on the subject, competence-based approach, design education, artistic and constructive competence.